

MEHMED REMZİ BİN RÜŞDÎ'NİN
"GONCE-İ LÂLEZAR-I BAĞ-I KADÎM"
BAŞLIKLİ RİSALESİ'NDE TANITILAN
EYÜPLÜ LÂLEZARÎLER
VE LÂLELERİ

Dr. Candan NEMLIOĞLU

1947'de Trabzon'da doğdu.

Liseyi İstanbul'da (1970) üniversiteyi, Ankara Üniversitesi

İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde 1978'de tamamladı.

Doktorasını İÜ Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde (1978) bitirdi.
1990 (Roma) ve 1998 'de burslu olarak yurt dışında bilimsel çalışmalar yaptı.

Çeşitli vakıflarda yöneticilik yaptı (1990-1996).

Mimar Sinan Üniversitesi ve Çanakkale 18 Mart Üniversitesi'nde

Sanat Tarihi Bölümü'nde görev yaptı (1996-2000).

Kurslarda ders verdi. Kazılarda bulundu. Sergiler açtı.

Ulusal ve Uluslararası toplantılarda bildiri sundu.

Yayımlanmış iki eseri de bulunan Nemlioğlu, İngilizce, Arapça ve (biraz) İtalyanca bilmektedir.

Lâlezarîler ve yetiştirdikleri lâleleri ilk kez, belli bir düzen içinde tanıtılan yazma eserler 17. yüzyılda "Osmanlı Devleti" döneminde hazırlandı. Lâle-i Rûmî adı verilen ve vatanının İstanbul olduğu bilinen kültür lâlesi ve lâlezarîler hakkındaki bilgiler, "Lâlenâme"lerden (risale) değerlerinin belirtildiği "Narh Defterleri ile lâlezarîlerin aylıklarının kayıtlı olduğu "Mevâcib Defterler"inden ve İstanbul'a gelen elçilerin anı yazıları ile seyyahların eserlerinden elde edilir.

Lâle-i Rûmî toprağının uygunluğu nedeniyle vatanı İstanbul'da ilk olarak Eyüp ve Kâğıthane vadisinde yetiştirildi.

"Gonce-i Lâlezar-ı Bağ-ı Kadîm" başlıklı risale Eyüplü lâlezarîlerin adları ile yerleştirdikleri lâlelerin adları ve bazılarının da özelliklerini sunar. Risalede, farklı kaynaklarda Eyüplü oldukları belirtilen bazı lâlezarîlerin yalnızca adları yazılıdır. Bu bilgiler ışığında, bildiride birinci bölümde; Eyüplü lâlezarîlerin adlarının ve lâleleri ile farklı kaynaklarda Eyüplü oldukları tanıtılan lâlezarîler ve lâleleri iki ayrı başlıkta sunuldu.

1- "GONCE-İ LÂLEZAR-İ BAĞ-İ KADÎM" ADLI RİSALENİN TANIMI

Bulunduğu Yer: Millet Ktp.. A.E. Tabiiye

Kayıt No: 157

Müellifi (yazarı): Mehmed Remzi bin Rüşdi

İstinsah Tarihi (yazım yılı): Bilinmiyor. Risalede, bazı lâle adlarının yanında yetiştirildikleri yılın tarihi yazılıdır. Yazılı en son tarih (1725)'tir. Belirtilen son tarih risalenin 1725 yılından sonra yazıldığını kanıtlar. R. 1

Dil: Türkçe. Lâlelerin adları ve tanıtımlarında daha çok Farsça kelimeler kullanılmıştır.

Ölçü: Cilt: 207x150 mm'dir. Yazma eserde aherli, 76'sı yazılı 2'si boş 78 varak vardır. Tam yazılı sayfa 25 satırdır.

Yazı Türü: Yazma. Nesih.

Cilt Özelliği: Sırtı meşin, üst ve alt kapak kendinden desenli yeşil kağıt kaplı, şirazeli ve mikleblidir.

Eserin Muhtevâsı (içeriği): Baş (zahriye) (1b) sayfası besmele ve altında "Gonce-i Lâlezâr Bağ Gadim" yazma eserin adı olan başlık yazılıdır. Sayfanın sağ tarafında verev hatla beyitler sıralanır. (13b)' ye

Mehmed Remzi bin Rüşdi, Gonce-i Lâlezâr-ı Bağ-ı Kadim, Millet Kütüphanesi, AE. Tby. 157
Yazma eserin kapağı

1- "Lâle-i Rûmî" olarak anılan kültür lâlesi Baytop tarafından "Osmanlı Lâlesi ve İstanbul Lâlesi" adlarıyla anıldı. Baytop, 2000, 126.

2- Lâleler Şüküfenamelerde de (Çiçekname) tanıtılır. Atasoy, 2002, 343-352.

3- Narb: (f.i.) çarşı ve pazarlarda satılan mallar için resmi makamlarca gösterilen fiyat. Aktepe, 1954, 115-130.

4- Mevacib: (a.i.c) maaşlar, aylıklar.

5- Busbecq, 1968, 24-25., Ohsson, 1820.

6- Millet Kütüphanesi'nde aynı başlıkta A.E.T. Tabiiye No: 172'de kayıtlı diğer 25 varaklı risalede lâlelerin ünü ve lâle meclisleri vb. tanıtılır. Atasoy, 2002, 348.

7- Bu tarih bazı lâlelerin adlarının yanında yazılıdır.

8- Risalede yazılı bölümün sonunda Osmanlıca kurşun kalemle kayıtlı bulunan 75 varak yazısı doğru sayıyı yansıtmamaktadır. Kartotekste de 75 yk. kaydı vardır.

9- *Levend*, 1973, 276-7; *Kut*, 1991, c.3, 549-50.

10- Aktepe, Abdullah Çelebi'nin 18. yüzyılın başlarında çiçek yetiştirmeye başladığını, 1725 yılından sonra şöhret kazanarak pek çok lâle yetiştirdiğini adlarının Defter-i Lâlezar-ı İstanbul'da kayıtlı olduğunu belirtir. Aktepe, 1952, IV, 114, not 30. İncelenen risalede, Berber Abdullah Çelebi Eyyübî adına kayıtlı tek lâle vardır. __a (24a).

11- Aktepe(Aktepe, 1952, IV, 114) Tutîyâ kelimesinin sonunda -i- bağlacı olan kelimeyi Tutîyay olarak okumuştur. Farsça'da eliften sonra gelen bağlaçlarda _ (ye) harfi kullanılır. (Ensârî, 1999, 102).

12- Aktepe, Tutîya-yı çeşm adlı lâlenin "Defter-i Lâlezar-ı İstanbul", AE Tabiiye No:164.

18'de kayıtlı olduğunu, hakkında açıklayıcı bilgi bulunmadığını belirtir. Aktepe, 1952, 114). Aktepe, Berber Abdullah Çelebi'nin Mahbûb'ül kulûbi (sevilen gönüller) adlı bir lâlesinin dâba olduğunu anlatır. Mehmed bin Ahmed, AE Tabiiye 162, 19-20. Aktepe, 1954-36 Millet Kıp.

13- Lâlenin resmi: "Lâle Risalesi" __ no'dadır. (1725) Baytop, 1992, 61.

14- Aktepe, 1954,c.II. 119.

15- Aktepe'nin akcıl olarak okuduğu kelimenin sözlükte karşılığı bulunamadı. Aktepe, 1952, c.IV. 110.

16- Diğer bir tanıtımı, Defter-i Lâlezar-ı İstanbul. .68'de vardır. Aktepe, 1952, IV. 110.

17- Refik, 1932,51.

kadar olan bölümde yetiştirilen lâlelerin tohumlarına göre özellikleri, yapılan toplanmalar ve lâleler için söylenen beyitler tanıtılır. 2b sayfasının sol tarafında üstte yuvarlak altta sonları tarihle biten üçer satırlı iki sıra yazı Sultan III. Ahmed Han'ın tahta çıkışına tarih düşürülmüştür.

Yazı; "Târih vilâdet pâdişah âli-penâh cihânda Şehzâde Ahmed ola şâh mülk ârâ ... vilâdet şeriflerinde üstadım Rüşdî Ahmed Efendi'nin güftesidir.

Cülûs-i hümayûn şevket-makrûnları min-ind-illah olan tarihidir. Ahmed Essalis (1703) Lihye-i şerifelerine olan tarihimizdir. Hümayûn oldu hattı padişah'ın(1703)",

Risalenin, Sultan III. Ahmed Han'ın hüküm sürdüğü (1703-1730) yıllarda yazıldığı anlaşılar.

Lâlelerin "ebced" ⁹ harflerine göre tanıtımına (13b) sayfasında Defter-i Lâlezar-ı İstanbul başlığı altında başlanır. (R.2)

"b"li sayfaların sol tarafında "a"lı sayfaların ise sağ tarafında lâleleri yetiştirenlerin adları kayıtlıdır. Eyüplü olan lâlezârîler "Eyyübî" olarak kayıtlıdır. Lâlelerin tümünün tanıtımı yoktur. Bazı lâlelerin tanıtımı yapılırken bazılarının yalnızca adları kayıtlıdır. Lâlenin adı ve önemli özellikleri - rengi, riştelere, berkleri, vb.- daha da belirginlik kazanması için kırmızı mürekkeble yazılmıştır. (13b) sayfasından (76b) sayfasına kadar olan bölümde 1118 lâle adı bulunur. Son (hatime) sayfasında (76b) üç lâle adı ile dördü bir beyitle risale son bulur.

Sayfalara sonradan numara verilmiştir.

II. EYÜPLÜ LÂLEZÂRÎLER VE LÂLELERİ

A- Risalede Kayıtlı Eyüplü Lâlezârîler ve Lâleleri:

Risalede unvan, meslek ya da adlarıyla tanıtılan Eyüplü Lâlezârîler, bildiride günümüz alfabesine göre adlarının ya da mesleklerinin baş harflerinin sıralamasıyla sunulurken, lâleleri risaledeki sıraya göre

sunuldu.Eyüplü oldukları belirtilmeyen Lâlezârîler ve Lâleleri ise kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında aynı düzenlemeyle tanıtıldı.

1-BERBER ABDULLAH ÇELEBİ EYYÜBÎ

Mehmed bin Ahmed, kendi tohumu olan çiçeği tanıtırken berber Abdullah Çelebi

Hakkında; "Mecmâ'ı erbâb-ı zarâfet şem'i bezm-i ashâb-ı nezâket yârân-ı bâsafânın mahbûb'ül kulûbi Berber Abdullah Çelebi-i Eyyübî gül-reng-i müselleme Abdi bunun tohumu olmak üzere şâyi'dir" diyerek, nâzik kişilerin toplandığı meclislerde sevilen bir kişi olduğunu ve kendi tohumu olan lâleyi geliştirdiğini yazar.¹⁰

a-Lâlenin adı: Tutîyâ-yı çeşm (240) (göz sürmesi?) ¹¹

Tanıtımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur. ¹²

2-HACI AHMED EYYÜBÎ

a-Lâlenin adı: Gül-Ruhsâr (56a) (Gül yanaklı- Gül yüzlü) resimlidir. ¹³

Değeri; Krş. 40 14 R.3

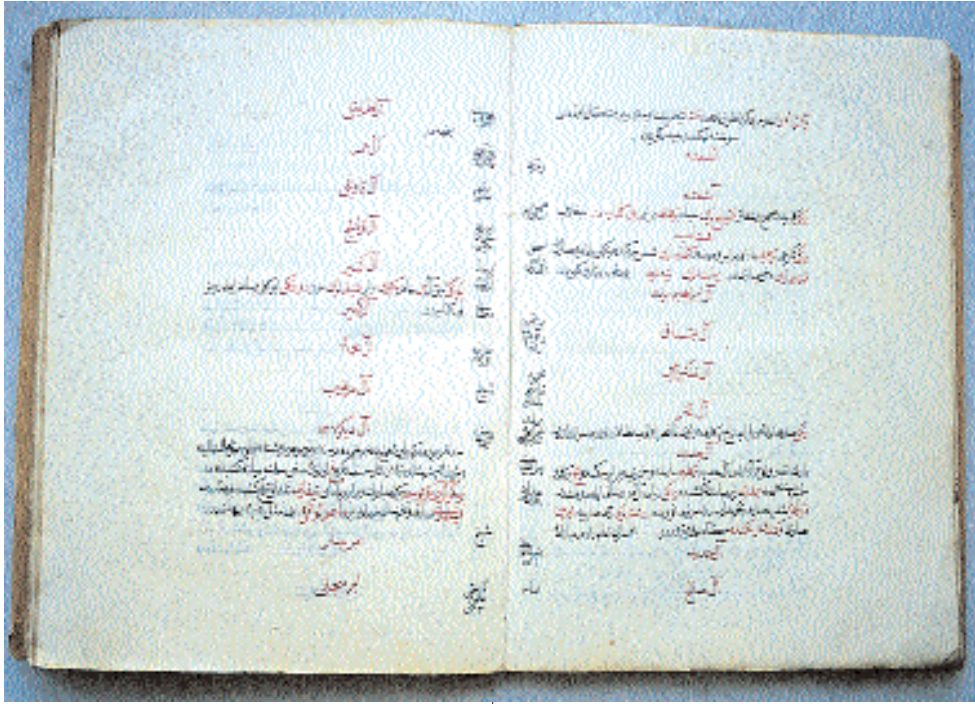
Tanıtımı: Zih-i tecemmül-i zînet a'rus-ı Gül-ruhsar. Yek-rengi gül-renk ve bir kitâbedir, bün beyaza karîb açık nebatî, berkleri hançerî ve beraber ve bârik, tığları zir-i miyânından keşide, fitilleri (fetil) (akçıl) ¹⁵ sarı olub tohumu hurde ve kemter, riştelere beyaz girift.., bün ahvâlden Gülşen-efrûz deyüplüdür. Bukul şükûfe-i perverân. Hacı Ahmed Eyyübî'nin kendi tohumudur. ¹⁶

Bu nâzik Lâle-i zîba ki olmuş namî Gül-ruhsar ola hünkârımın bezminde sad şevkile hidmetkâr. ¹⁷

a-Lâlenin adı: Gülrenk Ahmedî (1722)

Tanıtımı:

Vasf-ı Libâs gül-renk Ahmedî dü rengi hâlis gül-renk ve beyazla telvin ider, bergleri bâdemî ve beraber ve bârik tığları

Eyüplü lâlezâri-
veişlerinin bulunduğu
yazma eser
Gonca-i Lâlezâr-ı Bağ-ı
Kadim, Millet
Kütüphanesi, AE. Tby.
157
(14b-15a)

nısfından keşide fitilleri sarı ve tohumun-
dan bâlâ rişteleri beyaz kitabe-i tıgları (56a)

3-HOCA ALİ EYYÛBÎ

a-Lâlenin adı: Hân mân (27b) (Ev bark,
ocak)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açık-
layıcı bilgi yoktur.

4- DAVUD PAŞAZÂDE SÜLEYMAN BEY EYYÛBÎ

Mehmed bin Ahmed, Davud Paşazâde Süleyman Bey'in yetiştirdiği tohumları tanıtırken "Nesl-i âl-i Osman nebîre-i Sultan Murad Han emîr-i merdân-ı erbâb melâhat esir-i meyden-ı ashab-ı zârafet sahib tohm... Davud Paşazâde merhum Süleyman Bey ... Bunlar dahi sahib tohm olub üç aded zerrine nâil olmuşlardır... ve on bir aded Lâle-i Rûmîleri vardır. Bin doksan besde azm-i beka edüp Hazret-i Eyyub'da cami'l şerifin mihrabı önünde defn olunmuştur." Sözleriyle anlatır.¹⁸

a- Lâlenin adı: Büyük -al 19a – 19b
(19a – 19b)

Tanımı: Peyker-i nazenîn Büyük al dü rengi açık gülgünî ve açık nebâtî ile

mülevven bergleri gayet'ül gaye bârik ve beraber bün açık nebati, fitilleri koyu kibritî tohumundan bâlâter, rişteleri beyaz ve bi kitâbedir ve tıgları sülüsî kitabe çevirüb sülânî tiğdir. Min hays-ül-mecmû sahib vâdi ve nazîrera bir âf-tâb mâh-ruh bi-nihayedir.¹⁹

5- DÜĞMECİLER İMAMI EYYÛBDE

a- Lâlenin adı: Hayat Ezfâ __ (27a)
(Hayat artıran)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açık-
layıcı bilgi yoktur.

6- EYYÛBÎ DEDE

a- Lâlenin adı: Dildûz (30a) (Gönül eden – kalbe batan)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açık-
layıcı bilgi yoktur.

b- Lâlenin adı: Ferah-âver (50b) (ferah getiren-sevinç getiren)

Tanımı: Rengi gülgünî al mâil ziyade beyaz ile mülevven, bergleri hançerî ve berber ve bârik tıgları zîr-i miyanından keşide fitilleri hurde sarı tohumundan kü-

18- Aktepe, 1953, 97 not 6.
Bilgiler, Netayicü'l ezhar. AE.
Tabiiye, No: 162-43'ten aktarma-
dır.

19- Aktepe, iki "Büyük-al" ol-
duğunu, birinin Eyyûblu Davud
Paşa-zade Süleyman Bey, diğeri-
nin Şeyb Efendi tarafından yetiştiril-
diğini belirtir. Aktepe, 1953,97.

20- Ferah-âver "Defter-i Lâlezar-ı İstanbul" adlı risalede de tanıtılır, Millet Ktp. AE Tabiiye 164-64. Aktepe, 1953-89. Eyyûbî Dedé'nin "Nar Çiçeği" / "Enar Çiçeği" adlı lâlesi "Defter-i Lâlezar-ı Gonca-i Bağ-ı Kadim" adlı risalede kayıtlı değildir. Bilgi için, Aktepe, 1953, 97-98. (Defter-i Lâlezar-ı İstanbul, Millet Ktp. AE., Tabiiye, 164, 5-6).

21- Aktepe: Aynı lâleyi Kethüdazâde ve Eyyûbî Dedé'nin de yetiştirdiğini de belirtir. Aktepe, 1953, 97-98.

22- Lâle aynı adla "Defter-i Lâlezar-ı İstanbul", Millet Ktp. AE. Tabiiye 164, 84'te kayıtlıdır. Aktepe, 1954, 31. Kaynaklarda Pastırmacı'nın Tig-i sürb (kırmızı (kızıl) kılıç) adlı bir lâlesi daha olduğu belirtilir. Aktepe, 1952, 123-4.

23- Aktepe, 1954, 35 (Defter-i Lâlezar-ı İstanbul, Millet Ktp. AE., Tabiiye, 164, 78). El. . . Salib Ağa Eyyûbî'nin Zer-pey ker (Altın çebrelî) adlı bir lâlesi daha vardır. (Mehmed Aşkî, Risale-i Takvim-i Lâle, İst. Üni. Ktp. T.Y.G 687 vrk. 15b), Aktepe, 1954, 29.

24- Ümmî Sinan için bkz. Bilgin 2003, 48-51, Sinânilik için bkz. Tanman, 1994, 6-8. Tekke için bkz. Tanman, 1994, 336-338.

25- Baytop, Nize-i Sinân adlı lâleyi mızrak ucu olarak Türkçeye çevirmişti. Nize ve Sinân kelimesinin her ikisi de mızrak demektir. Develioğlu Nîze, 843; Sinân: 954, burada erkek adı olduğu da belirtilir. Nize-i Sinan "Sinan'ın Mızrağı" olarak Türkçeye çevrilmesinin daha doğru olacağı düşünülmür. Baytop, 1992, 50., Develioğlu 2000.

26- Davud Paşazâde hakkında bilgi için bkz. II. Bölüm 4-15 cm.

27- Mehmed bin Ahmed, Netâyicü'l-ezbar (1110/1699) AE. No: 162. 107/9. Aktepe, 1952, 88. Aynı eserde 108'de kayıtlı Eyyublu Elhac İmam Veli Efendi'nin Rûbü'l-kulüb adlı lâlesi vardır. Bıyıklı adlı lâlesi Defter-i Lâlezar-ı İstanbul, Millet Ktp. AE., Tabiiye, No: 164, 13'de kayıtlıdır. Her iki lâle için ayrıca bkz. Aktepe, 1954, 37.

tah bir kitâbedir, bün sefid ve ince.

Defter-i Lâlezâr-ı İstanbul'da Eyyûbî Dedé'nin tohumu olduğu belirtilir.²⁰

7- EYYÛBÎZÂDE

a- Lâlenin adı: Enar çiçeği — (16b) (Nar çiçeği)

Tanımı: Yek rengi unnabîye kırmızı nevîndendir. Bergleri bademî içleri bir miktar

nakısdır ve pehnaverdir. Bün nebatî fitilleri siyaha garîb mor kitâbeleri, maî tîğ-ları bala-i miyanında-i keşide.²¹

b-Lâlenin adı: Dil-rûba (30b) (Gönül kapan-gönül alan)

Tanımı: Lâlenin tanımı hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

8- ŞEYH OSMAN EYYÛBÎ

a-Lâlenin adı: Gül-renk müsellim (56b) (Gül renk veren)

Tanımı: Lâlenin tanımı hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

9- PASTIRMACI

(BAŞTIRMACI) EYYÛBÎ

a- Lâlenin adı: Derviş-Pesend (29a) (pesend=beğenen-beğenme)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

b- Lâlenin adı: Mor (65b) "Mur-ı Pastırmacı".

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur. Ancak "Mur-ı

Pastırmacı" adı ile tanıtılan lâlenin kendi tohumu olduğu anlaşılır.²²

10- MÜEZZİN EYYÛBÎ

PÎRÎ ÇELEBÎ

a- Lâlenin adı: Cihan-bezdi (26b)

Tanımı: Yek- rengi koyu elmasidir, bün sefid fitilleri siyah kitâbeleri bâdemî ve nebatîdir ve ekseriya kitâbelerin silmek adetidir. Bergleri beraber tîğları balâ-i miyanında keşide dibinin beyazlığı taşrasından mahsusdur.

11- ELHAC SÂLİH (AĞA EYYÛBÎ)

a- Lâlenin adı: Mercan-pâre (62a) (mercan parçası)

Tanımı: Eyüb'tegörülen mercân-ı pâre Güvezle dönmüş fitilleri mor, rişteki rengidir.²³

12- SİNÂN (ÜMMÎ SİNÂN) LÂLESİDİR EYYÛBÎ

Şeyh İbrahim Ümmî Sinan (Ö.1568) Eyüp, Düğmeciler mahallesi, Ümmî Sinan sokağında halen hizmet veren Halvetiliğin bir kolu olan Sinanîliğin kurucusudur.²⁴ Nize-i rengin, önceleri Nize-i Sinan olarak bilinen lâlenin, Sinan'a ait olduğu kabul edilir.

a- Lâlenin adı: Nize-i rengin, (73a) (Nîze=mızrak, rengin=renkli, süslü) (süslü mızrak-renkli mızrak).²⁵

Tanımı: Davud Paşazâde Bey'inden şâyidir.²⁶ Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

13- EYYÛBÎ ŞEYHZÂDE

a- Lâlenin adı: Mevc-i sürûr (?) (65b) (Sevinç dalgası)

Tanımı: Eyyûbî Şeyhzâde'nin tohumlarından. Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

14- VELİ EFENDİ EYYÛBÎ (ELHAC İMAM)

Sultan Mehmed IV. Eyüb'e giderek çiçekçi (lâlezârî) İmam Hacı Veli Efendinin bahçesini ziyaret edip lâleleriyle ilgilenmiş ve söylentiye göre o sırada kendisine baba diye hitab ettiği belirtilir.²⁷

a- Lâlenin adı: Müstesna (62b) (üstün-nâdir)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

b- Lâlenin adı: Nür-i bahâr (70a) (Baharın nuru- Baharın aydınlığı)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

c- Lâlenin adı: Nûr-i cenân (71a) (Gönül nuru-Gönül aydınlığı) R.b.

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

d- Lâlenin adı: Nûr-i Cihân (71a) (Alemin Nûru)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

e- Lâlenin adı: Nûr'ul Garib (71b) Garib: gurub (batan)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

15- YUSUF EYYÛBÎ:

Aktepe, Yusuf Efendi hakkında, Mehmed bin Ahmed, Netayicü'l-ezhar Millet Ktp. AE. Tabiye 162.84'deki bilgileri "Erkan-ı devlet-i Mehmed Hanı'nın pederi sa'd-ahteri âyan-ı saltanat-ı cihanbanî'nin mu'temed-i ekberi malik-i şükûfeha-i nadir'ül vücud merhum Koca Yusuf Efendi... bir hizmet için mezbur Yusuf Efendi'ye teberrüken tohumlarından bir miktar sogan verüb onlardan zuhur etmiştir. 1104 (1693) tarihinde vefat etmiştir. Eyyûb-ı Ansari'de harem kapısı dibinde türbede medfundur" diyerek anlatır. Oğlunun da Yusuf Efendizâde namıyla lâle yetiştirdiğini yazar.²⁸

a- Lâlenin adı: Açık lâl-ı ala karîb, (14a) (Ala yakın açık kırmızı)

Tanımı: İnce ve Pâkize lâlelerdir ki 1137 senede müşahade olundu. Ser-levha-i muhabbet sinemdedir.

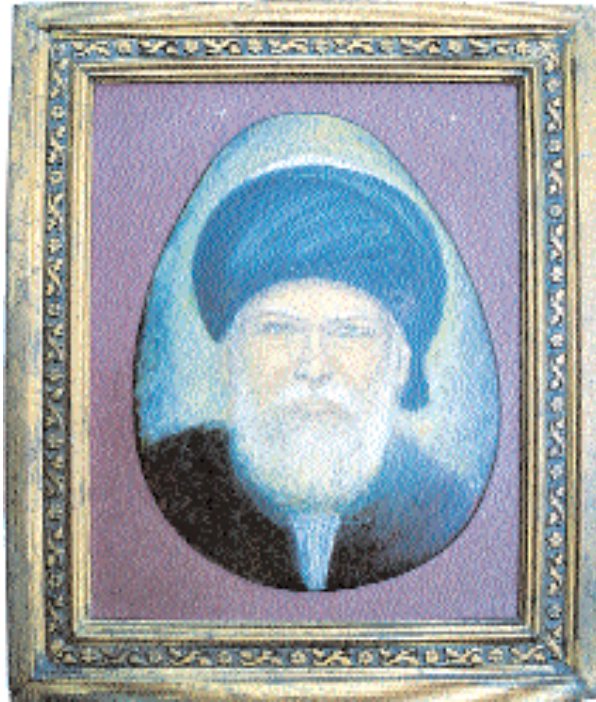
b- Lâlenin adı: Al tırnaklı (15a) F.9 akçe

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur. Aynı adla Defter-i Lâlezâr-ı İstanbul'da da tanıtılır.

Aktepe, Tırnaklı al Yûsufî adıyla tanıtıldığı lâleyi Eyyûblu Yûsuf Efendi'nin tohumu olarak belirtir.²⁹

c- Lâlenin adı: Al Diğer (1137). (15a)

Tanımı: Sene-i mezbûrede görülen tohumlarından bir ince ferhunde ve bir cevher rahşende olub per..... hayâlîde ve şî-

Lâlezârî Ümmi Sinan, Ressam V. Muzaffer Kargı 25,5x32 (Kargı Koleksiyonu)

se-i çeşm misâlde kalan asar hüsnidirkim, lülü-ü sağ...nin beyana keşidedir. Al diğer Yusufî berkleri bârik ve beraber ve badâmî tığları, sülüsânî tığları keşide bi mesnet.... sarı ve tohum haresiyle beraber mah-u vâkıa bi mislu...bi hanedir.

d- Lâlenin adı: Altun sarısı. (15b)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.³⁰

e- Lâlenin adı: Peyk-bahar, (20b) (Bahar habercisi)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

f- Lâlenin adı: Tohum Cedîd, (1137) (22a) (Yeni tohum)

Tanımı: Evsaf-ı hüsn-ü şûh tohum-u cedîd Yusuf sene-i mezburde zuhur edip, ziver-i hüsn ile araste ve nigâh itibare sayeştedir ki rengi koyu güvezu³¹ ziyade beyazla tahvil itmiş idi. Berkleri bârik ve beraber ve ser-endar, tığları sülüsânî tığdır. Fitilleri benefşe moru rişteleri sefid ve fitili ile reng-âmir bin ferah efzadeki kitâbedir.

g- Lâlenin adı: Tohum Diğer, (1137) (22a)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

28- Aktepe 1952, 112 not 29.

29- Aktepe 1954, 28.

30- Lâleyi yetiştiren kişinin adı yalnızca Eyyubî olarak verilmiştir. Eyyubî'nin Yusuf Eyyubî olduğunu diğer tanıtımlardaki kendi adı taşınmasıyla anlıyoruz. bkz. Mur-ı Yusufî

31- _____ kelimesi Fişne-renk adlı lâlenin tanıtımında _____ olarak yazılmıştır. Mora çalan kırmızı anlamına gelen güvez rengi olmalıdır.

Gül-i Ruhsâr
(Gül Yanaklı)
Hacı Ahmet
Eyyubî'nin
lalesi (56a)
Karşı sayfada
Niz-i Sinan
(Sinan'ın
Mızrağı
(Mızrak Ucu?)
Ümmi
Sinan'ın lalesi.
Sonradan
Nîze-i Rengin
olarak
adlandırıldı.

h- Lâlenin adı: Dürr-i Şahvar, (29a)
(Padişaha lâyük iri inci)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.³²

ı- Lâlenin adı: Dil-güşa, (31b) (Gönül açan-kalbe ferahlık veren)

Tanımı: Yusuf Eyyubî'nin yetiştirdiği Dil-güşa adlı lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur. Ancak aynı adla Osman Efendi'nin yetiştirdiği Dil-güşa'nın tanımı vardır.

i- Lâlenin adı: Zehebî, (32a) (Altından yapıma) (Altınî?)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur. Açıklamad; Tezkireci Ahmed Efendi'nin bağçesinde görüldü, yazısı kayıtlıdır.

j- Lâlenin adı: Sincâbî, (40a) (sincab renginde olan-kahverengi ile kurşuni arası)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.

k- Lâlenin adı: Âl-î-Kadir, (46b) D.45

krş. (derecesi ve rütbesi yüksek - yüksek rütbeli) R.7

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.³³

l- Lâlenin adı: İzâr-ı Yusufî. (48a) (Yusuful'un Yanağı)

Tanımı: Yek rengi gayet gülgünü bün sefid kitabeleri şeş berkinde dahi musavi nim kitabe, fitilleri siyah, berkleri bârik ve beraber bün Babuccu (Lâlezârî Babuccu) gibidir. Tığları meyanından keşide.

m- Lâlenin adı: Ferah-necş ismi evvel Ferah-sadr (50b) Ferah: gönül açıklığı, sevinme, necş; avı yatağından çıkarma, sadr; göğüs, sîne, yürek. (Açık gönül)

Tanımı: Ferv-u pertevcam(?) Ferah-necş rengi açık güvezi ziyade beyaz ile âmizîş ider. Berkleri bârik ve beraber ve serttir. Tığları sülûsânî tığ keşide ve sülûsi kitabe çevirüb bi kitabedir. Fitilleri hurde sarı tohumhanesiyle beraber, riştelere sepid girif... bün dip tutmada Tab-âver tûrundadır.

n- Lâlenin adı: Fişne-renk, (1137) (52b)

Tanımı: Sene-i mezburda ser-zede ve gür-zede-i uc reft (reft) olan fişne-renk tohumu ziyâde pervâr gâh-u şan ve şöhet, râna ve hayret eفزâdir.

o- Lâlenin adı: Kibrîtî-zâde (55a) F.5 akçe

Tanımı: Diğer risalede de adı geçen lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.³⁴

ö- Lâlenin adı: Gülşen-i ziya (58a) F.1.5 krş (Gülşen; gülbahçesi, ziya; aydınlık ziya. Aydınlığın gülbahçesi).

Tanımı: Ve saf Behçet pertev Gülşen-i ziya yek rengi koyu güvez pâyin beyaz, kitabeleri tohum hanesi dâmeninden (etek kısmından) mâzda hafidir. Fitilleri koyu benefşe moru tohum kaddenden bâlâce (boyundan yüksekçe) tığları zîr-i miyanından keşide, berkleri bârik ve beraber bün şehinşahiye müşabih, döndükte beyaz ve ala karib, güvez ³⁵ ve bâzı zaman hemen beyaz ile dahi döner.

32- Aktepe, Defter-i Lâlezar-ı İstanbul'da aynı isimli iki lâle olduğunu bunun birisi oğlu Yusuf Efendi-zâde tarafından yetiştirildiğini belirtir. Aktepe, 1952, 126.

33- Al-i Kadir adlı lalenin adı Âl-i kadir olarak yazılıdır. Baytop, 1998, 37, R.21

34- Aktepe, 1954, 31 (Defter-i Lâlezar-ı İstanbul 77 a İst.Üniv.Ktp. T. No: 4139.

35- Güvez rengi, Aktepe cevizi olarak belirtilir. Aktepe, 1952, 116. Güvez sözlüklerde mora çalan kırmızı, koyu kırmızı olarak açıklanır. Bkz. Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara 1983, c.1. 486.

Gülşen-i zıya'nın tohumu ilk kez Eyyüblü Yusuf Efendi tarafından yetiştirildi³⁶

p- Lâlenin adı: Mor-u Yusufî, (66a) F.60 akçe (Yusuf'un moru)

Tanımı: Reng-i bahar-ı bag-ı dil-i nur-i Yusufî

Rengi çürük fişneye karib benefşe, berkleri beraber ve bârik, pâyin beyaz, fittilleri siyaha karib mor, kitabeleri mâî ve badamî ve birunundan mahsus, tiğleri zîri miyanından keşide, dü rengi beyaz ve benefşe ve kendi rengi ile dönüb da...nından beyazlık ile kitabesi rengi nümâyan olarak miyanında karib mahalle dek gelür, mücellâ ve tabdar ve bi-nazidir ki ve safınla denmiştir.³⁷ Miyan-ı nazikünde şive-ü naz-u iş ve bellidür. Huşunet hiddet ol şûh-ı sitem kerde cibillidir.

r- Lâlenin adı: Mir-i ezhar (67a) (Mir, baş-vali-amir, çiçeklerin ?)

Tanımı: Gulguniye mail açık güvezdir ki beyaz ile tahvil idub.

s- Lâlenin adı: Neşat-efgen (69b) D.60 Akçe.(Neşat; zevk, efgen; azaltan, düşüren)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.³⁸

ş- Lâlenin adı: Nize-i rengin (73a) (Süslü mızrak)

Tanımı: Nize-i rengin adlı lâlenin tohumunun Ümmü Sinan'a ait olduğu Eyyûbî'nin aynı lâleyi yetiştirdiği Sinan lâlesidir, açıklamasından anlaşılır.³⁹

t- Lâlenin adı: Nize-i lâl-in-i Yusufî, (74a) (Yusuf'un kırmızı mızrağı)

Tanımı: Metanet üzere. Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur.⁴⁰

B- DİĞER RİSALELERDE EYYÜBÎ OLDUKLARI BELİRTİLEN, "GONCE-İ LÂLEZAR-İ BAĞ-İ KADÎM" ADLI RİSALEDE İSE YALNIZCA ADLARI KAYITLI EYÜPLÜ LÂLEZÂRÎLER VE LÂLELERİ

36- Aktepe, 1952, 116, (Defter-i Lâlezar-ı İstanbul, 73-74).

37- Mur-i Yusufî'nin Eyyüblü Yusuf Efendi'nin tohumu olduğu kendi adıyla anılmasından anlaşılır. Kaynaklarda farklı açıklamalar vardır. Aktepe, 1952, 120

38- Defter-i Lâlezar-ı İstanbul'da s.90'da da adı geçen lâlenin tanımı yoktur. Aktepe, 1952, 123.

39- Risaledeki özellikler II. Bölüm 12. başlıklı yazıda tanıtıldı.

40- Aktepe, Nize-i Yusufî ve Nize-i la'lin-

i Yusufî adlı lâlelerin farklı kaynaklarda olduğunu belirtir. Aktepe, 1953, 96. Yusuf Eyyubî'nin diğer kaynaklarda adı geçen lâleleri; Eyyubî kibriti kırılacağı, ser-efraz-ı Eyyubî, Aktepe, 1953, 88 not.2., Ferah-dil, Aktepe, aynı eser 98., Âli-i Yusufî, Aktepe, 1954, 26., Eyyubî turuncu, Aktepe, aynı eser, 30.

41- Aktepe, 1952, 123 not. 36. İnceleme yapılan risalede Tanburîzâde adıyla sunulan 20 lâle vardır. Hangilerininin Eyyubî Mustafa Çelebi'nin oldukları belirtilmemiştir.

42- Aktepe, 1953, 104. (Netayicü'l-ezhar, s.19.60) Aktepe, Eyyubî Mustafa Çelebi'nin "Tozkoşaran-ı Tanburî" adlı bir lâlesini dâba tanıtır. Aktepe, 1954, 34.

43- Aktepe, "oğlumun dahi Yusuf Efendi-zâde namıyla birçok lâle soğanları elde etmiş olduğunu görüyoruz" diyerek yazar. Aktepe, 1952, 112 not 29.

I- TANBURÎ-ZÂDE (TANBURÎ-ZÂDE EYYÜBLÜ MUSTAFA ÇELEBİ)

Aktepe, "Netayicü'l ezhardan, zümre-i şükûfeciyânın zarif ve lebbî fırcâ-i ezharîyanın reşid ve necbîbi maarif ve fûnûnun sahib-i talidi Tanburî-zâde Eyyübî Mustafa Çelebi (nin) dokuz adet rûmî lâlesi vardır" diyerek anlatır.⁴¹

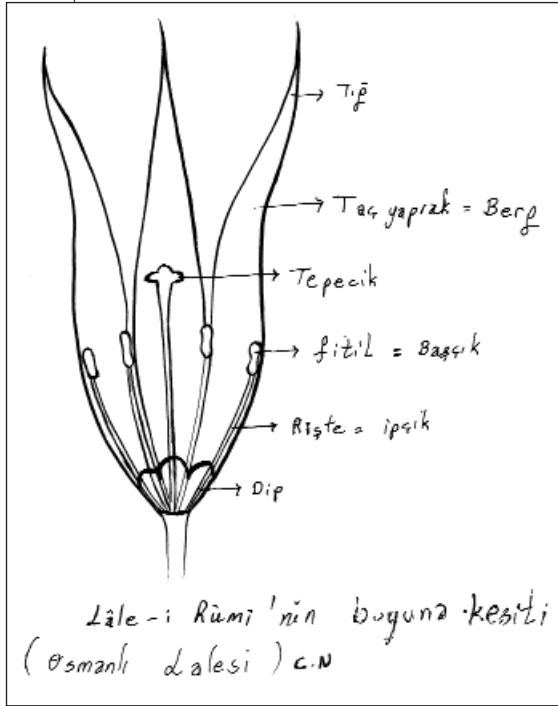
a- Lâlenin adı: Nize-i sim. __ (73b) (gümüş mızrak)

Tanımı: Lâlenin özelliği hakkında açıklayıcı bilgi yoktur. Tanburî-zâde'nin tohumu olduğu belirtilir. İsmi Pirî Paşa-zâde Esseyyid Mehmed Bey (El-cemâli) tarafından konulduğu kayıtlıdır.⁴²

2- YUSUF EFENDİ-ZÂDE:

Yusuf efendi-zâde adıyla Yusuf Eyyübî'nin oğlunun da lâle yetiştirdiği belirtilir.⁴³ Risalede Yusuf Efendi-zâde, Ahmed

Lale-i Rumi'nin boyuna kesiti (Osmanlı Lalesi) C. N.

Ağa Yusuf Efendi-zâde, aynı kişi olması gereken Hacı (Elhac) Ahmed Ağa Yusuf Efendi-zâde ve Ali Ağa Yusuf Efendi-zâde adlı lâlezâriler ve lâleleri ile karşılaşılır. Aktepe, oğlu diyerek verdiği Yusuf Efendi-zâde adına karşılık burada iki ayrı kişi olduğu anlaşılır.

Yusuf Efendi-zâde; Dürr-ü şehver (şahvar) (29a) adında yetiştirdiği lâleyi, Yusuf Eyyûbî'nin de yetiştirdiği aynı sayfada kayıtlıdır.

3- HACI (ELHAC) AHMED AĞA YUSUF EFENDİ-ZÂDE

Beş lâle adı vardır.

a)Lâlenin adı: Pinyal(?) (19a) tanımı yoktur.

b)Lâlenin adı: Şems-i cihan (42a). Cihan güneşi. Tanımı yoktur.

c)Lâlenin adı: Mecnûn. (61a). **Tanımı:** Nâm-ı diğer "Deli Ferid"dir ki, bir günde birkaç renkle celü-u kâr olub tebdül câme ider.

d)Lâlenin adı: Nâz-ı âlûde, (67a) (cilveli-nazlı-naz karışmış). Tanımı yoktur.

e)Lâlenin adı: Neşât-efza, (69b) (sevinç artıran). Tanımı yoktur.

4- ALİ AĞA YÜSUF EFENDİ-ZÂDE

a)Lâlenin adı: Mutarrî, (63a) (Tâne). Tanımı yoktur.

b)Lâlenin adı: Matlub, (63a) (İstenilen). Tanımı yoktur.

C- DİĞER RİSALELERDE TANITILAN EYYÜBLÜ LÂLEZÂRİLER VE LÂLELERİ

1-EYYÜBLÜ AŞÇI HÜSEYİN

(ö: 3.Ramazan 1093) (5 Eylül 1682). Aktepe, Aşçı-Moru adlı lâleyi yetiştirdiğini düşünmektedir.⁴⁴

2-EYYÜBÎ AŞÇI ŞABAN

Eyyûbî Aşçı Şaban'da şöhret bulan Mü-lûkî adlı tohum Hamamcı Mehmed Çavuş'undur.⁴⁵

3-EYYÜBLÜ PAŞA-ZÂDE'NİN AMCA OĞLU

"İbrahim Bey Alı" adlı lâlenin Eyyûblu Davud Paşa-zâde'nin amcasının oğlu tarafından yetiştirildiği yazılıdır.⁴⁶ R.9.

4-EYYÜBLÜ TÜRK ÖMER

Gülşen-pîra adlı lâlenin, İmam Hasan Câbi Efendi tarafından ekilip yetiştirildiği ününün ise Eyyüblü Türk Ömer'de duyulduğu belirtilir.⁴⁷

5- EYYÜBLÜ BALIKÇI SAFER

(ö. 1090-Mart 1679) Üç aded katmerli Kağıthane lâlesini yetiştirdi.⁴⁸

III DEĞERLENDİRME,

Eyüb, Fatih Sultan Mehmed Han'ın İstanbul'u Fethiyle "Hazret-i Halid" (Eyüb Sultan)'ın kabrinin bulunmasını ve bölgenin geliştirilmesini istemesiyle İstanbul'un ilk sur dışı özellikle de dînî merkezi oldu.

44- Aktepe, 1954, 36.

45- Aktepe, 1953, 102.

46- Aktepe, 1954, 32.

47- Aktepe, 1954, 25-26.

48- Aktepe, 1952, 88

Yüzyıllar içinde, bağ ve bahçeli konut, köşk, yalı ve sahil saraylarıyla ⁴⁹ kısa sürede gelişen önemli semt bugün de aynı özelliğini korumaktadır.

Bağ ve bahçeli yapılar yerlerini yavaş yavaş apartmanlara devrettiyse de mezarlıklarıyla Eyüp İstanbul'un en yeşil semtlerinden biridir.

Lâle-i rûmî adı verilen Osmanlı lâlesinin de İstanbul'a en çok Eyüp'te yetiştirildiği 17. ve 18. yüzyıllarda risalelerde kayıtlıdır.

Arapça'da Allah, hilâl ve lâle sözcüklerinin lam, elif ve he harfleriyle yazılıyor olması (Ebcad hesabıyla 66) çiçekler içinde lâleye ayrı bir önem kazandırdı, ⁵⁰ bu nedenle dönemin din büyüklerinin Tekke ve Camii bahçelerinde lâle yetiştirerek bahçelere cennet bahçesi görünümü verdikleri de anlatılır. Tek bir sap üzerinde tek bir çiçek açan "lâle" birliğin "Tevhid" sembolü olarak da değer kazandı.

Lâle risalelerinde Lâle-i Rûmî'yi İstanbul'da ilk yetiştiren kişinin, Kanunî Sultan Süleyman Han'ın hüküm sürdüğü yıllarda şeyhül İslam görevi yapan ve Sütlüce'deki evinde yaşamını sürdüren Ebûsuûd Efendi olduğu yazılıdır.⁵¹

Mehmed Remzi bin Rüştü, (73a) Nize-i rengin adlı lâleyi Sinân lâlesidir, Eyyübî diye tanıtırken, Davud Paşa-zâde Beyden tohumu alındığını açıklar.

Lâle mecmuası'nda 34 no'yla resmi tanıtılan Nize-i Sinân adlı lâle ile Eyyübî'nin Davud Paşa-zâde'den tohumunu alarak geliştirdiği Nize-i rengin adlı lâlelerin asıl yetiştirilişi, Eyüb'te Sinânîlik Tekkesi'nin kurucusu "Ümmî Sinân" (1485-1568) olmalıdır.⁵²

16. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyılın sonlarına kadar Eyüp'te lâlezârîlerin ve yetiştirdikleri lâlelerin sayısının gittikçe arttığı izlenir. Yalnızca incelenilen risalede, Berber Abdullah Çelebi Eyyübî 1, Hacı Ahmed Eyyübî 2, Hoca Ali Eyyübî 1, Davud Paşa-zâde Süleyman Bey Eyyübî 1,

Düğmeciler İmamı Eyyubde 1, Eyyübî Dede 2, Eyyübîzâde 2, Şeyh Eyyübî 1, Pastırmacı Eyyübî 2, Müezzîn Eyyübî Pîrî Çelebi 1, Elhac Salih Ağa, Sinan Ümmî 1, Eyyübî Şeyhzâde 1, Veli Efendi Eyyübî 5, Yusuf Eyyübî 22, Eyyübî olarak belirtilen 16 kişi ismi ve 44 lâle çeşidi vardır. Eyyübî oldukları belirtilmeyen Tanburîzâde ve Yusuf Eyyübî'nin oğullarıyla birlikte risalede adı geçmeyen Eyyübî Kara Mustafa, (Sagar-ı Mustafa) Eyyübî şehzadenin mahdumlarından Yezid Eyyübî, Eyüb Efendizâde Hüseyin Ağa ⁵³ ve Aktepe'nin diğer lâle risalelerinden tanıttığı Eyyübî Aşçı Hüseyin, Eyyübî Aşçı Şaban, Eyyüb-lü Davud Paşa-zâde'nin amcaoğlu, Eyyüb-lü Türk Ömer, Balıkçı Safer adları, konu ile ilgili tüm yazma eserlerin incelenmesi sonucunda sayının daha da artarak zenginleşeceği görülmektedir.

Eyüb Kadı sicilleri No: 188'de kayıtlı ve 10 Şevval sene 1164/1751 tarihli belgede Hazret-i Eyyübe'l Ensârî (R.A) Kasabası Servi Mahallesi'nde sakin iken vefat eden şüküfeci (Çiçekçi) Mehmed Ağa İbn-i Abdullah'ın yetiştirdiği yüz kadar lâlenin adı yazılıdır.⁵⁴

Eyüp, Lâle-i Rûmî'nin ilk yetiştirildiği

Nûr-i Cenân
(Kalbin Nûru=aydınlığı)
Eyyübî Elhac Veli Efendi
(71a)

49- Artan, 1993, 106.

50- Sakaoğlu, 1994, 178, 182, Haz. Armağan, Yaz. Ayvazoğlu, 2000, 110

51- Tabib Mehmed Aşkî, Mi'yarü'l-ezhar, Millet ktp. A.E. Tabiiye . 167, 5-7.

Aktepe, 1952, 86. Baytop, 1998, 4-5. Atasoy, 2000, 346-7.

52- Baytop, 1998, 50. Gürel, 2004, 2-10.

53- Sakaoğlu, 1994, 509-512.

54- Hazarfen, 1995, 137, 300.

Âl-i Kadir (Kadri yüksek olan) Yusuf Eyyûbî, (46b)

semtlerden olduğu gibi Lâlezârîleri ve yetiştirilen lâle sayısının çokluğuyla da çiçekçilik alanında İstanbul'un en önemli semti olma özelliği kazanır.

ÖNERİLER

Yapılması Gerekenler:

- Eyüp'te Lâlezârîlerin özellikle kendi tohumları olan lâlelerin yeniden yetiştirilmeleri – genellikle lâlezârîlerin adlarını taşıyır-

- Bahariye adalarından birinin "Müze Bahçe" olarak değerlendirilmesi. (İtalya, Latina'daki "Ninfa" bahçesi ya da Mısır Asuan'daki adalardan birinin botanik bahçesi konumuna getirilmiş olduğu gibi. Hollandalı 0.6. Busbecq'in İstanbul'dan getirerek dikilen lâlelerin bulunduğu alan lâle-bahçe müzesi olarak hâlâ korunmaktadır.

- Adalardan diğerinde Osmanlı Mimarisi özelliği taşıyan "Kültür Sanat" evi yapılarak, tanımı bilinen ancak resimleri mevcut olmayan lâlelerin çizimleri yapılarak kültür evinde sergilenmelerinin sağlanması. Yine aynı adada dinlenme mekanlarının yapılması.

- Eyüp'ten adalara motorsuz deniz araçlarının kullanımıyla –küçük tekneler, peremeler, tenteli sandallar, yelkenliler- ulaşımın "Türk Sanat Müziği" eşliğiyle sağlanması.

- Eyüp'ün "Lâle-i Rûmî'nin İstanbul'da yetiştirildiği ilk semtlerden biri olması nedeniyle, lâlenin sembol olarak kullanılması.

- 23 Nisan gösterilerine katılan Hollanda çocukları forklor ekibi iki yıldır gömleklerinde lâlelerle Hollanda yazısı ve ellerindeki lâleler ile Osmanlılar'dan kazandıkları bu kültürü yaşattıkları halde, bizim çocuk forklor ekiplerimizle kendi kültürümüz olan lâle sembolü hiçbir yıl gösterime sunulmamaktadır.

Dileğim, Eyüp'te lâleyi sembolize eden çocuk forklor ekibinin kurulması ve ata yâdigârı bu kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

KAYNAKLAR

Yazma Eserler:

Mehmed Aşkî (Tabib), Takvimü'l-kibar fi miyâri'l-ezhar (1193/17779) Millet Ktp. AE.

Tabiiye, 167.

Mehmed Aşkî (Tabib), Deter-i Lâlezâr-ı İstanbul, (1138/1726) Millet Ktp. AE. Tabiiye, 164.

Mehmed bin Ahmed'ül Ubeydi, Netayicü'l-ezhar (1110/1699) Millet Ktp. AE. Tabiiye. 162.

Kitap, makale ve Ansiklopedi Maddeleri:

(Altınay) Ahmed Refik, Lâle Devri, İstanbul, 1932.

Aktepe M. Münir, Damad İbrahim Paşa Devrinde Lâle, Tarih dergisi, İst. Üni. Ed. Fak. 4:7 (1952), 5:8 (1953) ve 6:9 (1954).

Aktepe M. Münir, Damad İbrahim Paşa Devrinde Lâleye Dair Bir Vesika, Türkiyat Mecmuası, İstanbul, 1954, XI, 115-130.

Atasoy, Nurhan, Hasbahçe, İstanbul, 2002.

Artan, Tülay, Eyüp'ün Bir Diğer Çehresi Sayfiye ve Sahil Saraylar, Eyüp, Dün/Bugün, İstanbul, 1993.

Ayvazoğlu, Beşir, Lâle Devri'nden önce Lâle, (yay. Haz. Mustafa Armağan- İstanbul Armağanı, 4, Lâle Devri) İstanbul 2000, 109-123.

Baytop Turhan, İstanbul Lâlesi, Ankara, 1998.

Bilgin Azmi, Ümmî Sinân (?-İstanbul 976/1568-69) Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Semp. 6, İstanbul 2003, c6, 48-51.

Busbecq, 0.6. Türkiye Mektupları 38, İstanbul 1939. (Çev. Hüseyin Cahid Yalçın).

Develioğlu Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, İstanbul, 2000.

Hazerfen Ahmet, 18.yy'de Eyüp'te lâle yeteştirenler, Tarih Toplum Der. 137 Mayıs 1995, 300-302.

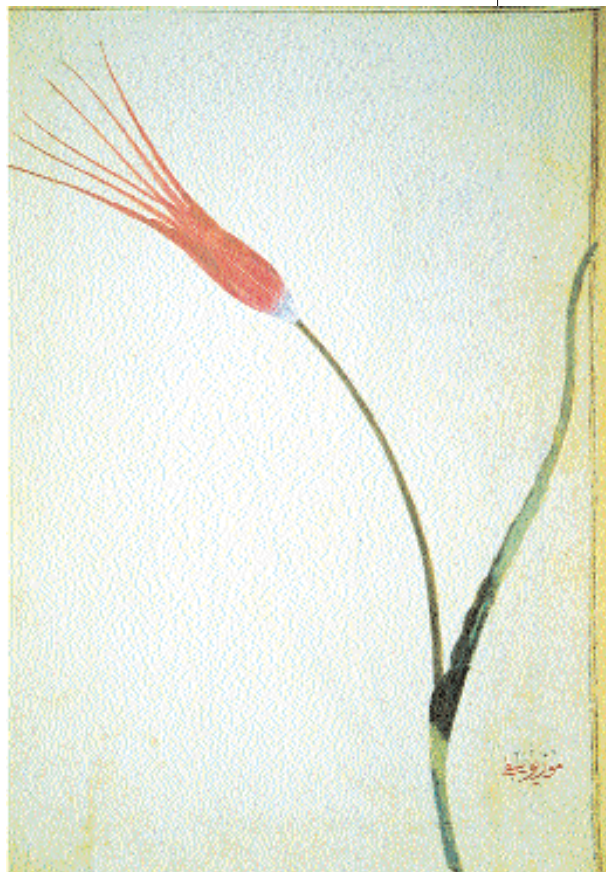
Kara, Fahrinnisa (Ensari), Fetih'te birlikte kurulan Bir Semt Eyüp ve Fetih'ten Günümüze Ulaşan Mahalleler, VIII. Eyüp Sultan Semp. Tebliğler, 9-11 Mayıs 2003, 340-59.

Kut Günay, Aşık Çelebi, Mad, İslam Ans., İstanbul 1991, c.3. 549-50.

Levend Ağâh Sırrı, Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara 1973, c.1, 274.

Sakaoğlu Necdet, Çiçekçilik, mad. c.2. 501-503. Lâle mad. c.5. 178-182. Dünden Bugüne, İst. Ans. İstanbul, 1994.

Tanman M. Baha, Sinânîlik, mad. 6-8, Ümmî Sinan Tekkesi, mad. 336-338, Dünden Bugüne İst. Ans. İstanbul, 1994, c.7.

Mur Yusuf (mor) Eyyûbî 66a Altta İbrahim Bey Ali, Eyyûbî Davud Paşa-zâde'nin amcasının oğlu tarafından yetiştirildi.